

Foto: Casper Hedberg/Kontinent

– Vi måste förlåta för våra barns skull

■ För fjorton år sedan låg Rwanda i ruiner. Idag är framtidstron och optimismen stark i landet.

I FLERA TIMMAR HAR DE HÅLLIT PÅ NU. Med tröjor färgade som den rwandiska flaggan, ljusblått, grönt och gult, är de en liten skara som sjunger och dansar bland de flera hundra som väntar vid huvudstaden Kigalis flygplats. Att fotbollslandslaget är försenat spelar ingen roll. Det har slagit Mauretanium och toppar nu sin VM-kvalgrupp. Och till slut kommer spelarna, en efter en. Då deras buss kör in mot staden kantas vägarna av barn som springer för att hinna med, och män sticker sjungande

huvuden ur bilarna. Den nationella stoltheten vet inga gränser. I just den här stunden tänker ingen på att dessa gator var täckta av lik för fjorton år sedan.

UNDER HUNDRA DAGAR 1994 MÖRDADES en miljon människor i Rwanda. Folkmordet var noga planerat, av Théoneste Bagosora och de andra ur den hutuextremistiska ledningen, och inga tutsier eller tutsivänner skonades. Barn, kvinnor, gamla och

sjuka mördades, ofta på de mest plågsamma och bestialiska vis. Omvärlden lyfte inte ett finger för att förhindra slakten, och hjälpte till och med de flesta extremister att fly när tutsiarmén RPF tog kontroll över landet.

Då var Rwanda ett land i ruiner. Ett land med myndigheter och företag plundrade, kvalificerad arbetskraft mördad, en tredjedel av folket på flykt, resten i sorg.

Nu är optimismen och framtidsandan det första som slår en. Landet hyllas av utländska bedömare för sin låga korrupktion och kriminalitet, höga tillväxt, imponerande jämställdhet och sitt miljötänk. I den lantliga huvudstaden, där skogsområden tidigare bredde ut sig, flyttar lyftkranarna nu från kulle till kulle. Och istället för "hutu" och "tutsi" är "2020" på folks läppar.

28-ÅRIGA JEAN PAUL NGARAMBE står vid sitt enkla, men robusta stenhus i Kigali. Två sovrum och en hemhjälp, bekostat av pengar som hans föräldrar lämnade efter sig. Ändå är han inte nöjd.

– De river husen häromkring för att bygga större. Men jag vill

inte sälja mitt. År 2020, då jag har ett bra jobb, ska jag istället riva det själv och bygga det största av alla.

Då Jean Paul var fjorton år såg han sina föräldrar och tre syskon huggas ihjäl i folkmordet. Själv lyckades han och hans lillebror, med hjälp av en vän till familjen, fly till Burundi. Efter ett halvår återvände de och sedan tre år tillbaka studerar Jean Paul IT i huvudstaden. Nu strålar hans ögon då han talar om framtiden.

– Landet är på uppgång och jag är säker på att det aldrig kommer att hända något liknande i Rwanda igen. Inte så länge RPF är vid makten.

SEDAN FOLKMORDET HAR RPF varit Rwandas styrande politiska parti som ligger bakom landets rekonstruktion och framtidsvision, lyftkranarna, IT-satsningen och året 2020. Det har inga politiska konkurrenter värda namnet, men deras seger med 78 procent av rösterna i höstens parlamentsval vilar också på genuin popularitet. Inte minst på grund av deras prioritering av rättvisa och enande av landet.

Jean Paul Ngarambe ser positivt på framtiden. Hans sikte är inställt på år 2020. »Då har jag ett bra jobb och bygger mig ett mycket större hus.«

Foto: Casper Hedberg/Kontinent

En miljon folkmordsfall har redan hunnit prövas i de traditionella "gacacadomstolarna", en process som skulle ha tagit närmare tvåhundra år i det konventionella rättegångssystemet. Yttrar man rasistiska kommentarer idag kan man få flera år i fängelse. Jean Pauls 23-åriga klasskamrat Michel Rutaremara uttalar precis som många andra orden "hutu" och "tutsi" med sänkt röst. Men han är lika fångad av den spirande framtidsoptimismen som sin goda kompis.

– Alla vill bli entreprenörer och hjälpa till att utveckla landet, säger han.

RPF och kyrkan har båda en del i att ena landet, menar han, men även andra institutioner.

– När Rwandas fotbollslandslag gör mål kramar folk varandra som aldrig skulle ha gjort det annars. Det är ett bra sätt för folk att komma ihop. Contact FM också, de gör många bra radioprogram. Och så är Albert riktigt cool.

NÄMNDE ALBERT HETER RUDATSIMBURWA i efternamn och är grundare av landets ledande radiostation och musikproducent, Contact FM. Han sitter på sitt kontor, ett enkelt utrymme med kaffekokaren stående på golvet. En bred, grånad skäggrand löper mellan haka och underläpp, hans sätt är lugnt men samtidigt alert, och han ger intryck av stor självsäkerhet.

– Rwanda har kommit från värsta möjliga omständigheter till att vara på väg mot välfärd, säger Albert. Rwanda är ett nytt varumärke nu. Tidigare då man passerade landsgränsen frågade folk "slås ni fortfarande?" Nu tar de upp hur rent det är, att vi inte har någon korrupktion och en känd president.

I korridoren utanför, bland affischer på ungdomsikonerna som Bob Marley, Tupac och Easy Rider, hänger ett foto från hans möte med George W Bush inför dennes Östafrikaturné i våras.

– Vårt motto är att alltid "gå den extra milen". När Morgan Tsvangirai flydde Zimbabwe hade vi till exempel en exklusiv intervju med honom. Men vårt främsta mål är att rapportera om Rwanda, ställa relevanta frågor och stödja kulturen.

UNDER FOLKMORDET SPELADE RADION en avgörande roll för att styra den extremistiska milisen och sprida hatpropaganda. Nuförtiden har Rwandas regering fått kritik för att deras auktoritära politik mot "folkmordsideologi" har påverkat press- och yttrandefriheten.

– Det där är bara vita människors skitsnack, säger Albert. Vi har bland annat låtit lyssnare ställa ocensurerade frågor i direktsändning till president Paul Kagame. Problemet för våra media är inte yttrandefrihet, utan inkompetens. Vi har fortfa-

Albert Rudatsimburwa driver Rwandas största radiostation, Contact FM. Han anser inte att yttrandefriheten i Rwanda är begränsad men den låga kompetensen på landets redaktioner är ett problem.

Foto: Casper Hedberg/Kontinent

rande långt att gå. För fjorton år sedan låg också Kongo och Somalia i ruiner – var är de nu?

Albert levde som musiker i Belgien från 1961, men återvände ett par månader efter folkmordet för att se vad han själv kunde göra för att bidra.

– Då vi lämnade landet var det inte lika polariserat mellan hutu och tutsi. En sak är klar: efter 1994 måste man ta den uppdelningen i beaktning.

HUTUER OCH TUTSIER, SOCIALA KLASSER i den flera hundra år gamla monarkin Rwanda, har alltid levt sida vid sida. Att byta tillhörighet mellan de två var fullt möjligt tills de belgiska koloniserarna slog fast vem som var vad år 1933. Sedan dess har hutubefolkningen flera gånger hetsats till mord på tutsier, men aldrig blev utrotningen lika omfattande som 1994. En djup ekonomisk kris, radions hatpropaganda och direkta hot från milisen bidrog till att vanliga hutuer lyfte vapen mot sina egna grannar. Matias Sendegaya var en av dem.

– Regeringen gav oss vapen och vi trodde på det de sade, att om vi inte gjorde något skulle tutsierna komma och döda oss, säger Matias. Vi handlade som galna hundar.

För fjorton år sedan ville Matias Sendegeya döda Jeanette Mukubyagaju. Hon kom undan genom att under flera månader gömma sig i bushen. Idag är Matias och Jeanette goda grannar i byn Mbyo.

Foto: Casper Hedberg/Kontinent

Bredvid Matias, i det lilla huset i byn Mbyo, sitter Jeanette Mukubyagaju. Hon och hennes två systrar överlevde folkmordet genom att gömma sig i bushen.

– Ibland kom folk från byn med mat och vatten, ändå var det nära att vi svalt ihjäl, säger hon.

Men tillbaks vågade de sig inte. Risken att mördarpatrullerna skulle få tag på dem var för stor. Då var Matias en av mördarna som letade efter henne. Nu bor de grannar och kommer väl överens, tack vare Prisoner Fellowship of Rwanda (PFR).

PÅ FEM ÅR HAR PFR ORGANISERAT folkmordsbrottslingar för att bygga tre byar tillsammans med anhöriga till deras offer. Resultatet har varit lysande, men processen allt annat än lätt. Projektet grundades av Deogratias Gashagaza, som år 2002 hade lämnat sitt jobb som logistikchef på ett elföretag för att försöka finna något sätt att hjälpa sitt land. Deogratias började resa runt och prata med anhöriga till offer och fängelsefångar. Vid den tiden hade folkmordsdömda börjat släppas från de överfulla fängelserna, men många fruktade att deras grannar skulle hämnas på dem och vågade inte återvända.

– Många hade dessutom suttit i fängelse sedan de var tjugo år, så om de inte fick möjligheten att bygga upp några färdigheter skulle deras liv gå till spillo, säger Deogratias.

Även bland de anhöriga var rädslan stor. Men de levde i stor nöd.

– Det är svårt att tala om försoning med människor som tillbringar natten på tom mage. Jag förstod att de behövde ett incitament.

PROJEKTET SATTE IGÅNG med att lära ut läs- och skrivfärdigheter samt hantverk på fängelserna, samtidigt som anhöriga gavs traumarådgivning. Därefter kom det riktigt svåra steget: att sammanföra de två grupperna. Deogratias hade samlat resurser så att det skulle vara möjligt att bygga en liten by, samt köpa in boskap till alla dem som var med. Men båda grupperna var så rädda för att den andra skulle mörda dem att de inte ens kunde mötas. Till slut lyckades däremot Deogratias övertala dem.

– Jag sa: vi har bara ett land, vi måste bygga på fred i våra relationer.

Ju fler som har fått se de goda resultaten, desto lättare har bidragspengarna rullat in, och nu är den fjärde byn under uppbyggnad. Invånarna i Matias och Jeanettes by Mbyo har byggt färdigt de fyrtyo husen och delar nu ansvaret för boskapen. Fortfarande samlas de för att tala om folkmordet, för att bearbeta det som hänt, men de har redan kommit en bra bit. Och mellan husen springer deras barn omkring och leker med varandra. Jeanette bjuder på ett leende.

– Det kan vara svårt att förlåta, men vi måste göra det, säger hon. Om inte annat, så för våra barns skull.

PER LILJAS